Emro Science and Education
Open-access scientific journal
Journal homepage: https://journal.emro.uz
OPEN ACCESS

CONFERENCE PAPER OPEN ACCESS

Vol. 2 No. 1 (2025) · “Raqamli iqtisodiyot sharoitida hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish va yuqori iqtisodiy o‘sish sur’atlarini ta’minl...

sub’ektlariga qariyb bir trilliondan ortiq imtiyozli kreditlar ajratilgan[18]. 2023-yilda esa mahallalarda kichik biznes va tadbirkorlik muhitini yanada yaxshilash, yoshlar va xotin-qizlarni daromadli mehnat bilan band qilishni davom ettirish maqsadida:

oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish dasturlari doirasidagi loyihalarni moliyalashtirish uchun 13 trillion so‘m yo‘naltiriladi[19].

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda mehnat munosabatlarining rivojlanishi va uning ilmiy-nazariy asoslarini o‘rganish natijasida, bizningcha, quyidagi chora-tadbirlarning bajarilishiga alohida e’tibor qaratish lozim:

- KBXT sohasiga investisiyalar, shu jumladan, chet el investisiyalarini jalb etishni yanada oshirish;
- mazkur sohada xizmat ko‘rsatuvchi bozor infratuzilmalarini kengaytirish va rivojlantirish;
- kichik biznes subektlari, ayniqsa, oilaviy tadbirkorlik faoliyatini davlat tomonidan iqtisodiy qo‘llab-quvvatlash;
- Aholining, ayniqsa, yoshlarning tadbirkorlik tashabbuslarini har tomonlama qo‘llab-quvvatlash;
- ―Har bir oila - tadbirkor‖ dasturi doirasida aholiga tadbirkorlik ko‘nikmalarini o‘rgatish uchun ―Mahalla-oila-hokimiyat‖ tuzilmalarining tizimli ishlashiga shart-sharoitlar yaratish.

Shu o‘rinda ta’kidlash lozimki, KBXTni rivojlantirishning ijtimoiy jihatlari siyosiy-iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash, ishsizlik darajasini pasaytirishga xizmat qilishi, mehnatga layoqatli kishilarning ish bilan band bo‘lishlaridagi qulayligi, ayniqsa yoshlar orasida iqtisodiy jihatdan kamol topishga yo‘naltirish nuqtayi nazaridan o‘ziga xos o‘rin egallaydi. Mehnat munosabatlarni o‘rganish mazkur sohada boshqarishning o‘ziga xos xususiyatlari va mehnat munosabatlarini o‘rganish zaruriyatini taqozo qiladi.

KLASTERLARNI MILLIY IQTISODIYOTDA TUTGAN O‘RNI

M.M.Muxtorov
Andijon davlat texnika instituti
“Iqtisodiyot” kafedrasi dotsenti i.f.f.d (PhD)
@mail.ru +99893 699-77-47

[18] Банк ахборотномаси №4 (1193) 2019- йил 24- январ. – Б.3

[19] ҳттпс://т.ме/ҳуқуқи ачборот

Published: 24.05.2025
Cite this article: M.M.Muxtorov (2025). Klasterlarni milliy iqtisodiyotda tutgan o‘rni. Emro Science and Education, 2(1). https://journal.emro.uz/public/maqola/329
© 2025 The Author(s). Published by Emro Science and Education. This is an open access article.

Klasterlar milliy iqtisodiyotning muhim elementlaridan biri bo‘lib, ular iqtisodiy o‘sish, ishlab chiqarish samaradorligi, innovatsiyalar va raqobatbardoshlikni oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Bugungi kunda globallashuv va xalqaro raqobat muhiti mamlakatlarning iqtisodiyotiga jiddiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Klasterlar milliy iqtisodiyotlarning global bozorlarda raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi. Ular ikkita muhim omilni yuqori texnologik va iqtisodiy samaradorlikni ta’minlaydi, bu esa ishlab chiqarish jarayonlarini yanada takomillashtirish va davlatning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Klasterlar, shuningdek, milliy iqtisodiyotni global raqobatda muvaffaqiyatli ravishda ishtirok etishga tayyorlashga yordam beradi. Yuqori samaradorlikka ega bo‘lgan klasterlar iqtisodiyotning har tomonlama rivojlanishini ta’minlaydi, shuningdek, ular davlatlarning ichki va tashqi iqtisodiy raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. So‘нgi tadqiqotlar, Battista, P., & Bertoli, R. o‘z tadqiqotlarida klasterlarning mahalliy iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va yangi ish o‘rinlarini tadqiq qilgan [1]. Bernardo, E., & Schmidt, P tadqiqotlarida klasterlar innovatsiyalarni taratishda muhim o‘rin tutadi va ularni mahalliy va global bozorlarda raqobatbardosh mahsulotlarni ishlab chiqarish uchun qo‘llash kerak. Klasterlar joriy etishning innovatsion jarayonlardagi rolini ta’kidlashda, ular yangi texnologiyalarni joriy qilish va ishlab chiqarishni samarali yo‘lga qo‘yishasoslarini baholaganlar [2].

Becker, W., & Tang, L o‘z tadqiqotlarida klasterlar iqtisodiyotdagi resurslarni samarali taqsimlashga va ishlab chiqarish quvvatlarini muvofiqlashtirishga yordam beradigan muhim mexanizmlarini o‘rganlar [3]. Demak klasterlar mahalliy iqtisodiyotning rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Ular ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish, innovatsiyalar tarqatish va resurslarni samarali taqsimlash kabi bir qator ijobiy ta’sirlarga ega. Bu tadqiqotlar klasterlarning iqtisodiy rivojlanishga qo‘sha oladigan rol va ularning innovatsion jarayonlardagi ahamiyatini yana bir bor tasdiqlaydi.

Amaliyotda klasterlar faoliyatini baholashda bir qator iqtisodiy ko‘rsatkichlardan foydalaniladi.

1. Iqtisodiy samaradorlik ko‘rsatkichlari

- Qo‘shilgan qiymat va ikkinchi darajali qo‘shilgan qiymat: Klasterning ishlab chiqarish samaradorligini va mamlakat yoki mintaqadagi iqtisodiy hissasini baholash.
- Ishlab chiqarish samaradorligi: Ishlab chiqarish jarayonida ishlatilayotgan resurslar (moddiy, mehnat va moliyaviy)ga nisbatan ishlab chiqarilgan mahsulot yoki xizmatlar.

- Foyda va daromadlar: Klasterning iqtisodiy natijalarini o‘lchash uchun qo‘shilgan qiymat va umumiy daromadlarning o‘zaro nisbatlari.
- Investitsiyalar: Klasterning yangilanish va rivojlanish uchun jalb qilingan investitsiyalar miqdori (ijobiy va salbiy ta’sirlarni hisobga olgan holda).

2. Innovatsion samaradorlik ko‘rsatkichlari

- Yangilik va texnologiyalarning joriy etilishi: Klasterlar innovatsion faoliyatlarini va yangi texnologiyalarni ishlab chiqarish jarayoniga joriy etishning samaradorligini baholash.
- Innovatsion mahsulotlar va xizmatlar: Klasterda yaratilgan yangi mahsulotlar va xizmatlar miqdori va ularning bozorga taqdim etilish holati.
- Patentlar va ilmiy tadqiqotlar: Klaster a’zolarining innovatsion yo‘nalishlardagi patentlar, ilmiy tadqiqotlar va boshqa intellektual mulkdan foydalanish darajasi.

3. Ish o‘rinlari va ijtimoiy samaradorlik

- Ish o‘rinlari yaratish: Klasterning mahalliy iqtisodiyotga bo‘lgan ijtimoiy ta’siri, ish o‘rinlari yaratish va ularning barqarorligini tahlil qilish.
- Ish haqi va mehnat sharoiti: Klasterdagi ishchilarning ish haqi darajasi va mehnat sharoitlarini baholash, shuningdek, ish joylarining ijtimoiy ahamiyati.

4. Raqobatdoshlik va bozor ko‘rsatkichlari

- Raqobatdoshlik darajasi: Klasterning ichki va tashqi bozorlarda raqobatdoshligini baholash. Bu ko‘rsatkich klaster mahsulotlarining sifat va narx jihatidan boshqa raqobatchilar bilan taqqoslanishiga asoslangan.
- Bozor ulushi: Klasterning mahalliy va global bozorlardagi ulushi, shuningdek, klientik talablarga javob berish darajasi.

Amaliyotda ham Andijon viloyatida to‘qimachilik klasterlari ishlab chiqarish qiymati 2023 yilda 400 million dollarga yetgan. Eksport miqdori 150 million dollarga hamda ishlab chiqarishning samaradorligi 15% ga oshgan. Shu bilan birga 2023 yilda Andijon viloyatida 50 million metr mato va 10 million dona kiyim-kechak ishlab chiqarilgan. Andijon viloyati to‘qimachilik mahsulotlarining asosiy eksportlari Qozog‘iston, Rossiya va Turkiyaga yo‘naltirilgan. To‘qimachilik mahsulotlarining eksport salohiyati 10% ga oshgan. 2023 yilda to‘qimachilik sanoati orqali 5,000 dan ortiq ish o‘rinlari yaratildi, shuningdek, ishchilarning malaka darajasi oshirishga erishilgan.

Demak to‘qimachilik klasterlarining O‘zbekiston va, ayniqsa, Andijon viloyatidagi faoliyati iqtisodiy rivojlanishga katta ta’sir ko‘rsatmoqda. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatmoqdaki, to‘qimachilik sanoati mamlakatning asosiy eksport sohalaridan

biriga aylanib, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va yangi ish o‘rinlari yaratishda muhim rol o‘ynaydi.

Andijon viloyatidagi to‘qimachilik klasterlari innovatsion jarayonlar, zamonaviy texnologiyalar va yangi ishlab chiqarish usullari orqali iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va samaradorlikni oshirishga erishgan. 2023 yilda ushbu klasterlarda ishlab chiqarish miqdori, eksport hajmlari va ish o‘rinlari yaratishda ijobiy o‘sish kuzatilgan.

Shu bilan birga, ekologik samaradorlikni oshirish va resurslarni samarali sarflashga e’tibor qaratilgan, ya’ni zararli chiqindilarni kamaytirish, energiya sarfini optimallashtirish va suv resurslarini qayta ishlash bo‘yicha qator choralar ko‘rilgan.

To‘qimachilik klasterlarini rivojlantirishda yangi investitsiyalar, innovatsion texnologiyalar va ish o‘rinlarini ko‘paytirishga yo‘naltirilgan strategiyalar muhim ahamiyatga ega. Klasterlarning samaradorligini yanada oshirish uchun ishchilarning malaka darajasini oshirish va ekologik ta’sirlarni minimallashtirishga ham e’tibor qaratish zarur.

bunda:

1. **Investitsiyalarni jalb qilish**: Zamonaviy texnologiyalarga va avtomatizatsiyalangan ishlab chiqarish jarayonlariga investitsiyalar jalb qilish.
2. **Innovatsiyalar**: Ekologik to‘qimachilik mahsulotlari va yangi ishlab chiqarish usullariga investitsiya qilish.
3. **Ish o‘rinlari**: Yangi ish o‘rinlarini yaratish va ishchilarning malaka darajasini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Battista, P., & Bertoli, R. (2022). *The Impact of Clusters on Local Economic Development*. Journal of Regional Science, 62(3), 567-591.
2. Bernardo, E., & Schmidt, P. (2021). *Clusters and Innovation Networks: New Directions in Economic Geography*. Innovation and Regional Development, 35(2), 113-130.
3. Becker, W., & Tang, L. (2023). *Cluster Development and Economic Growth: Evidence from Emerging Economies*. Global Economic Review, 18(4), 299-315.
4. Abdullaev, R. (2019). *O‘zbekistonda investitsiyalardan samarali foydalanishning muammolari*. Toshkent: Iqtisodiyot.
5. Xalilov, Sh. (2021). *Investitsiyalarni samarali boshqarish va ishlab chiqarish samaradorligi*. Toshkent: Ta’lim va fan

SANOAT KORXONALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR TA’SIRI.